A BRIEF HISTORY OF THE TOMIS *CÉNACLE*

Dorin POPESCU
"Șaguna" University of Constanța

Abstract : Even if we know very little about how literary ideas circulated in the old pre-Romanian world, we will prove here that the literary circle (cenacle/cénacle) was born in Tomis with Roman poet Ovid. Ovid had begun his public recitation of verse at about the age of eighteen, but he improved his art of reciting in Tomis, among Gets and Sarmats. It is often assumed that, during his exile in Tomis, Ovid wrote and recited poetry (now lost) in the Getic language, among barbarians. This oratorical event created the first attested literary circle (cenacle avant la lettre) in Tomis. After that magical and mythical origo, the local literary circle became patristic and then warrior-like and barbarian. At one moment, it became a post-modern event, but it still kept its nostalgia in the Paradise Lost…

Keywords: literary history, literary circle, patristic cenacle, Ovid's exile poems, cenacle-origo

Prima instituționalizare a cenaclului literar *avant la lettre* la Tomis: Ovidius

Istoria literaturii la Constanța[1] începe, într-un anumit fel, cu poemele pierdute ale lui Ovidius, în limba getă, despre care amintește poetul însuși. Pare paradigmatic că acest *păcat originar*, care îl dublează pe cel prea-bine cunoscut de către istoria literară[2] – *păcat* care îl și aduce pe Ovidius la țărmul Mării Negre, prefațează și anticipează destinul de *Cenușăreasă* al literaturii în vechea cetate-colonie a Miletului. Odată cu exilul lui Ovidius la Tomis consemnăm și **o primă instituționalizare a cenaclului literar în cetate**[3], chiar dacă aceasta se produce sub forma unei *mirări reciproce*[4]. Ne încumetăm să asertăm astfel că Ovidius devine, *avant la lettre*, **întemeietorul cenaclului literar la Tomis** și, cel mai probabil, **unul dintre primii *manageri* ai lecturii publice pe întreg litoralul Pontului Euxin[5].**

Nu deținem date solide privind istoria dezbaterilor publice *literare* pre-Ovidius în general în spațiul getic în special la Tomis/Constanța (nici măcar în perioada elenistică, ce marchează evoluția spre *polis* a coloniei). Am fi ușor tentați să credem că, dat fiind caracterul predominant oral al limbii gete, necontenitele conflicte de la țărmul Pontului Euxin, care țeseau o *nostalgie a mării* de largi impulsuri *poietice*, precum și nevoia de discurs în spații agresate, **istoria unor astfel de întâlniri publice, seara, la mal de mare, în jurul focului, va fi fost una bogată și spectaculoasă mereu**, indiferent de numele *patronilor urbei*[6].

[1] Și, deopotrivă, o istorie, complementară, a *lecturilor publice la Tomis*, tema acestui studiu.
[2] *Carmen et error*…
[3] Cel puțin prima atestată documentar; argumentăm mai jos.
[4] Între poetul exilat și *barbarii* geți.
[5] Detaliem mai jos.
[6] În secolul I a.Hr, istoria Tomisului consemnează rapide schimbări administrative, specifice majorității orașelor pontice din zona de nord-vest a țărmului Mării Negre.

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

Mirarea reciprocă ce va fi însoțit primii ani ai lui Ovidius la Tomis este sugestivă/simptomatică și pentru bătălia lingvistică ce a urmat stabilirii administrației romane în *Moesia, Moesia Inferior* și *Scythia Minor*, între limba (daco-)getă și limbajele periferice ale limbii latine, pe întreg teritoriu al Dobrogei de astăzi[7]. Chiar dacă înfruntarea lingvistică nu a lăsat urme în preistoria și în structura limbii române, consemnând o *victorie la scor* a limbii latine vulgare, semnele înfruntării sunt, ele însele, suficiente pentru a descrie tensiunea luptei.

Sosirea romanilor la țărmul Pontului Euxin și stabilirea administrației romane la Tomis și în general în *Moesia* și *Scythia Minor* seamănă, metaforic, din punct de vedere al naturii discursului public cu funcție culturală, unei *îmblânziri a cântecului în poezie.* Ni-i imaginăm, la malul mării, pe geții întorși din bătălii ridicând spre cerul nopții cântece barbare, de furie sau slavă. **Cântecul**, ca formă de manifestare (privată sau publică) a unor emoții, **pare a fi fost determinant în formula discursivă ce va fi marcat acest spațiu până la Ovidius și la instalarea administrației romane.** Geții de la malul *Pontului Euxin* aveau o istorie a cântecului mai solidă decât chiar frații lor din *continent,* dintr-o tradiție ce urca de dinainte încă de călătoria lui Iason sau de cea, mai credibilă, a caravanelor maritime care întemeiaseră colonia și cetatea la Tomis (arta cântului orfic, în credințele vechilor greci, provenea de la traci).

Cântecul, spre deosebire de poezie, are primordial virtuți terapeutice individuale, virtuți ale solitudinii, este o expresie a însingurării, specifică, prioritar, popoarelor marine, popoarelor montane și celor de transhumanță. Transmiterea emoției prin cântec este opțională, facultativă, funcția vitală a acestuia fiind nu cea de a fi transmis/împărtășit, ci (doar) produs/emis. Funcția și natura **marină** a cântecului, pe care grecii le cunoșteau prea bine din lungile lor expediții, par a fi fost în suferință față de forma lor **montană**, de vreme ce grecii (muzicanți marini prin excelență) atribuie geților geneza artei orfice. Din această perspectivă, **putem citi la Tomis o dominanță a cântecului marin** – cântec al singurătății, cântec al dorului, dar și forme secundare, ușor alterate, de comunicare culturală/artistică: cântecul de luptă, strigătele de război, lira, flautul, imprecațiile, bocetul etc.

Din Sulmona și din Cetatea Eternă, Ovidius aduce la Tomis poezia, armă mai puternică decât lira lui Orfeu sau flautul tracic. Poezia, cu mrejele și meandrele ei, cu iscodirea accidental-melodioasă a sufletului, șubrezește tirania lirei și flautului la Tomis și o îmblânzește, pregătind și deschizând un culoar liric pentru care (pare că) limba (daco-)getă nu era urzită.

Poezia lui Ovidius vine, la Tomis, cu funcția sa terapeutic-sociologică: poetul nu numai că *scria* poezii, pe care le trimitea ca sol de pace și semn de iertare la Roma, Augustului, dar le și **recita**, în fața *barbarilor* geți. **Tentativa de a comunica și de a se**

[7] Din această perspectivă, în registru simbolic, pierderea poemelor de limbă getă de către Ovidius echivalează, pentru istoria românilor, cu pierderea operei mitice a lui Traian, *De Bello Dacico* sau cu pierderea *Geticii* lui Dio Chrysostomos (*De Getarum origine et rebus gestis / De origine actibusque Getarum - Despre originea geților și faptele lor*), exilat el însuși în Scynthia…

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

înțelege, lingvistic, cu geții și cu sarmații[8]**,** precum și cea de **a transmite emoția poetică**, revin obsesiv în scrierile poetului exilat. Dincolo de funcțiile conexe (supraviețuirea într-un spațiu presupus ostil poeziei, sensibilizarea prin exagerare a naturii non-comunicative și non-poetice a *barbarilor geți*), lecturile publice ale poeziilor sale conturează un posibil **prim cadru public de comunicare cultural-artistică**, poate cel mai vechi cadru de acest gen atestat documentar pe teritoriile locuite de geți și căzute sub administrație romană.

Într-un fel, soarta limbii române, ca întâlnire lingvistică între limba indigenă și variațiile dialectale ale latinei ce vor fi fost aduse în Dacia romană în secolul al doilea d.H, fusese pecetluită încă la Tomis, cu o sută de ani înainte, din mirarea[9] geților de a-l fi văzut și auzit pe Ovidius, în ceea ce vom sugera că ar fi fost un **prim cenaclu literar** *avant la lettre* la Tomis.

Știm că Ovidius reînnodase, aici, **tradiția recitărilor publice**, pe care o practicase în Cetatea Eternă, după numeroase ore de retorică, studiate la Sulmona, Atena, Roma etc[10]. Despre **serile literare care aveau loc chiar în holul casei sale din Tomis,** indiciile sunt vagi, însă știm că acolo a recitat singurul fragment păstrat din poemele scrise în limba geto-sarmată și netrimise la Roma, *Laudes de Caesare (Elogiul lui Caesar Augustus)*[11]. Vor fi fost multe asemenea seri, în holul generos, ornat cu însemne imperiale[12], însă tot **teatrul**, despre care știm că micul oraș, deja roman[13], avea, trebuie să fi fost **locul sacru**[14] **al *cenaclului-origo* din Tomis…** Căci tot în teatru aveau să i se aducă poetului omagiile supreme ale grecilor *polis*-ului, care îl aleg *agonothet* cu ocazia organizării de ceremonii și jocuri pentru memoria lui Augustus[15].

O astfel de întâlnire paradigmatică, produsă sub semnul metaforei și excepției, care este emblematică pentru întregul spațiu al limbii (și, ulterior, al literaturii) române, **Tomisul nu mai aduce timp de câteva sute de ani.**

În penumbră a sorții și a morții deopotrivă stau următoarele câteva secole de Tomis și, mai puține încă, de Constantiana. Într-o istorie brută a faptelor literare, ceea ce cu siguranță va fi contat aici trebuie să fi fost arhitectura lingvistică dată de mixtura etnică specifică a Tomisului. Nu poate fi perioadă mai prolifică a întâlnirilor, deci a cenaclurilor literare decât cea care, la Tomis, **miza pe confruntarea ideatică dintre limbi și limbaje.** În primul mileniu după Hristos, **Tomisul devine un Babel mioritic**, în care se hârjonesc și își încearcă

[8] Potrivit acestuia, în primii doi ani s-a înțeles cu localnicii geți doar prin semne: *Per gestum res et significanda mihi* (Tr.V, 10, 36) (*Sunt nevoit să mă fac înțeles prin gesturi*).
[9] Și **plăcerea**, probată prin lungi zăngănituri de arme (a se vedea Poetica, IV, 13-18, 33-36)…
[10] A studiat retorica la Roma cu oratori celebri ai vremii și a frecventat lecțiile de declamație ale lui Aurellius Fuscus și M. Porcius Latro.
[11] *Şi nu trebuie să te miri dacă versurile mele sunt rele; le-am făcut fiind aproape un poet Get. Ah, mi-e ruşine, dar am compus un poem şi în limba Geţilor şi vorbele lor barbare le-am modelat după ritmul latin... După ce am citit până la sfârşit scrisul meu în versuri străine şi am isprăvit poema mea, toţi şi-au agitat capetele şi tolbele lor cele pline şi un murmur prelung a ieşit din gura Geţilor*, Ovidius, P.IV, 13, 23-32.
[12] *Ara Pacis Augustae*, o copie în argint a familiei imperiale, similară celei în aur de la *Museo delle Terme*…
[13] Aflat în subordinea directă a Romei în perioada exilului lui Ovidius.
[14] O nobilă provocare pentru istorici, fie și pentru cei literari,ar fi identificarea amplasării exacte a teatrului în urbe – sigur în zona peninsulară, poate chiar nu departe de locul actual al statuii poetului…
[15] (Ex Ponto, IV, 9, 101-116).

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

spada vorbei deopotrivă greci și turci, italieni și geți, romani și sarmați, protobulgari și huni etc. Din păcate, destinul Tomisului de a avea o istorie parțial separată (de cea a geților), coroborată cu o mixtură etnică cvasipermanentă, șansa de a se afla la granița miticului și fabulosului, de a fi teatru de confruntare a *agorei* romane cu *polisul* grecesc, de a miza permanent pe tensiunea întâlnirii dintre limbi și limbaje, au fost pierdute din punct de vedere cultural: **Tomisul nu a mai dat culturii române un moment de substanța magică egală celui originar** (întâlnirea lui Ovidius cu *barbații geți*).

Este și motivul pentru care teme precum revendicarea specificității culturale a Tomisului, întemeierea sa culturală, locul specific al urbei în arhitectura culturii române etc. sunt legate inseparabil de numele lui Ovidius. Oamenii de cultură din Constanța simt că **originea sacră a culturii tomitane, *toposul* de referință al acesteia, *toposul originar și integrator*, este Ovidius**. În pofida acestei **permanente reveniri la *origo***, încă insuficient explorat ni se pare ***Tomisul* ca topos al exilului**, cel puțin în raport cu ***Tomisul* ca topos al mării…**

De la *cenaclul întemeietor* la *cenaclul patristic* și *cruciat*

În fosta incintă veche de sorginte greacă a urbei se construiește apoi amfiteatru(l) roman, se bat monede, se înalță ziduri, o viață publică proprie se ridică din ruine, însă **semnele unor întâlniri publice cu funcție culturală se împuținează, dispar.** Dezvoltarea vieții sociale a urbei, atestată documentar, epigrafic și numismatic, nu este însoțită și de o consolidare sau dezvoltare a lecturilor/întâlnirilor publice de tip cultural de dimensiuni egale în cetate, deși spațiile publice destinate acestor întâlniri se extind.

După câteva secole de însingurare a gustului critic, în care urma discursului public cu funcție culturală străbate cu anevoie din cronici, **episcopii bizantini de Tomis preiau rolul de paznici mitici ai spațiului literar indigen**, păstrând, depozitând și dezvoltând o literatură patristică autentică și valoroasă, din care se mai păstrează relicve izolate. Deopotrivă cu această literatură ne putem imagina întâlnirile culturale ce se vor fi petrecut la Tomis (deja Constantiana) în secolele de după edictul lui Constantin, mai ales că, la țărmul Pontului Euxin, limba latină se încăpățâna să supraviețuiască, chiar și în formele sale originar-denaturate față de original, în timp ce în Dacia post-aureliană alterarea limbii latine trebuie să fi fost mai rapidă. Prelungirea, la Tomis și în împrejurimi, a literaturii indigene în limba latină, va fi fost însoțită de întâlniri și dialoguri culturale complementare, pe care numai regretata absență a unui poet ca Ovidius le face să rămână neexprimate și enigmatice. Cu siguranță va fi fost vorba de o *literatură a trecerii religioase*[16] și, astfel, de o **tensiune publică a temei**, care și-a generat forme specifice de discurs public, sub forma unor posibile **cenacluri patristice.** În cele câteva secole ce prefațează pătrunderea proto-bulgarilor pe litoralul pontic, **discuțiile despre creștinătate, în această provincie a Bizanțului, aflată totuși atât de aproape geografic de Constantinopol, trebuie să fi fost cel mai viu topic al urbei.**

[16] De la păgânism și zei protectori ai cetății la creștinism.

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

Sugerăm astfel că linia de forță a istoriei comunicării publice de tip literar/cultural se va fi dezvoltat, în primele sale secole de viață (I a. Hr – VII d.Hr), după **logica trecerii de la *cenaclul originar și întemeietor de la Tomis* (al lui Ovidius) la *cenaclul patristic (bizantin) al Constantianei* .**

O tăcere de câteva secole lasă cenaclul patristic fără descendenți direcți. Timp de peste jumătate de veac, poezia cedează armelor, iar întâlnirile publice cu funcții culturale devin pleavă și plumb. Un sătuc care supraviețuiește printre robii (huni, avari, protobulgari, slavi, uzi, pecenegi, cumani etc), redus la câteva străzi și câteva case, acesta va fi Tomisul pentru multe sute de ani.

Din ruinele acestuia se ridică, după căderea și moartea Constantinopolului, o nouă frică istorică. E timpul cruciadelor creștine împotriva expansiunii otomane spre nord, iar Constantiana se află pe linia fricii. Din această frică trebuie să se fi născut **legendele urbane**[17] **ale rezistenței cruciate**, contemporane literaturii cavalerești din centrul Europei. Întregul continent creștin respiră cultură și rezistență, prin trubaduri și truveri. Ni se pare neverosimil ca idealul cruciat să nu fi convins sătucele noastre pustiite de pe litoralul pontic, mai ales că o anumită tensiune a rezistenței o au deja cultivată de domnitorii români, ajunși la mal de mare… O tensiune a rezistenței care nu trece decât sporadic proba atestării documentare, din motive ce țin de interesul îngust al cronicarilor alogeni pentru rămășițele pontice post-bizantine… **Trebuie să fi fost vagi seri cruciate, seri de cuminecare înainte de luptă ori simple seri de doliu**, care să fi pregătit orașele pontice pentru campanii proprii sau pentru cruciade[18]… O literatură cultă și mai ales un **folclor cruciat** trebuie să fi existat, în diferite forme de manifestare, pe întregul continent creștin, de la Paris la Enisala…**Un folclor cruciat în orașele pontice**, subțire și destrămat de invazii, atestat sporadic în istoria literaturii orale de limbă română, mai degrabă ca formă ideatică de organizare publică a fricii cetății decât ca manifestare propriu-zis literară, aceasta pare a fi fost **expresia semnificantă de manifestare și comunicare a emoțiilor artistice la Tomis, în perioada sa de decădere post-bizantină.**

Cel mai probabil, tipul de întâlnire culturală / cenaclu ce se va fi produs totuși aici, chiar și în această formă socială rudimentară ce va fi devenit Constantiana, ar fi fost unul al invocațiilor (pre-conflict) și imprecațiilor (post-conflict). Un **cenaclu-invocație**, bazat pe nevoia socială a urbei de a coaliza toate eforturile, inclusiv cel artistic, în vederea supraviețuirii ei, coroborat cu **cenaclul-imprecație**, cenaclul-blestem care cânta jalea și furia. **Imprecația și folclorul cruciat vor fi fost, astfel, dominantele discursului public cultural în urbe, în cele câteva secole post-patristice.**

De lecturi publice, acum, nici nu poate fi vorba, iar de literatură cultă – nici atât. În schimb, e vremea legendelor. E vremea legendelor urbane, a focurilor pe creste, a mesajelor codate, a semnelor inițiatice. Este Evul mediu, post-bizantin la Tomis, puternic impregnat de legendă, de mister, de mit. Nu este Evul mediu fabulos din marile culturi care se construiesc

[17] *Rurale* de multe ori, în ceea ce privește perioada Tomisului secolelor VI-XV…
[18] Sunt atestate documentar participări sporadice la cruciadele europene ale cetăților pontice, mai ales sub voievozii Țării Românești, dintre care cea mai relevantă sub aspect istoric și istoriografic va fi fost cea din 1445-1452, încheiată la Varna.

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

acum în centrul Europei, nu sunt fabula şi alegoria care însoţesc pretutindeni mentalul medieval colectiv, ci, probabil[19], o lume arhaică, ţesută din ritualuri şi semne, bogată în figuri şi forme folclorice, cu mijloace rudimentare de exprimare artistică.

Această lume devine, la mijlocul secolului 15, **Kustendje**. Este greu de spus ce forme de expresie culturală va fi avut comunicarea publică în perioada administraţiei otomane, mai ales că *polisul* se subţiase la câteva case[20] şi o mahala[21].

Tomis – prevalenţa unui profil paideic

La aproape 2.000 de ani de la ***cenaclul originar***, în 1897, Petru Vulcan înfiinţează şi conduce ceea ce am putea numi **primul cenaclu literar instituţionalizat**, atestat ca atare la Constanţa[22], a cărui primă şedinţă va fi avut loc în clădirea actuală a Muzeului de Artă – *Cercul Literar Ovidiu*.

Este simptomatic că la cenaclul lui Petru Vulcan vin (la început) mai mult de 30 de persoane, deşi oraşul număra puţin peste 2.500 de români. Un entuziasm similar pentru cenacluri şi reuniuni nu mai cunoscuse Tomisul încă din pre-istoria sa, odată cu Ovidius şi lecturile din holul casei sale. Odată cu *Cercul Literar Ovidiu* al lui Petru Vulcan, **cenaclul literar devine o instituţie permanentă a Tomisului** (acum, devenit Constanţa), pe care urbea nu o va mai pierde niciodată. Vagi tendinţe de autentificare a efortului literar periferic al provinciei Tomis de către centrul cultural românesc (Bucureştiul) încep să se configureze – bunăoară, la Constanţa vin I.L. Caragiale, membru onorific al comitetului de conducere al *Cercului literar Ovidiu*, cu celebra sa conferinţă *Despre seriositate* (22 octombrie 1897), susţinută în sala Cazinoului de atunci, Grigore Tocilescu, preşedintele onorific, care va susţine, în august 1898, la Cercul *Ovidiu*, o serie de conferinţe[23] etc.

Din 1898 încoace, dezvoltarea oraşului este însoţită de o **dinamică spectaculoasă a reuniunilor literare tomitane**, precum şi de o **rafinare permanentă a expresiei culturale/literare şi artistice**. Spre perioada interbelică, cenaclurile locale produc deja şcoli

[19] Istoriografia internaţională este şi aici modestă în privinţa identificării formelor sociale, politice şi culturale care însoţesc şi exprimă Evul Mediu indigen.
[20] Potrivit mareşalului prusac Helmuth von Moltke, chemat în Dobrogea ca instructor pentru oştile otomane (sec. 19).
[21] *La 1860, Constanţa era cel mai neînsemnat sătuc turcesc. Câteva colibe de lemn forma toate edificiile sale*, M.D. Ionescu, *Cercetări asupra oraşului Constanţa. Geografie şi istorie*, Bucureşti, 1897, pag. 35.
[22] Petru Vulcan, revista *Ovidiu*, articolul cu titlul *Genesa şi fasele Cercului literar Ovidiu*: *O seamă de tineri, ce le vine într-o di, lansează un apel anonim, care glăsuia – ca să ne întrunim în ziua şi ora hotărâtă la Şcoala Nr. 1 din strada Carol - spre a pune basele unei societăţi. Fire impresionată cum sunt de felul meu nu mi-am putut stăpâni curiozitatea de a nu mă duce unde glăsuia apelul anonim. Şi la ora hotărâtă m-am dus să iau şi eu parte la şedinţa convocată de d-nii anonimi la şcoala numită. Venit de curând în Constanţa, necunoscut de nimeni încă personal, cu multă sfiiciune, am primit să presidez onorata adunare, care se compunea din vre-o 30 de inşi* (Petru Vulcan, *Genesa şi fasele Cercului literar Ovidiu*, "Ovidiu", Constanţa, an I, nr. 3, 15 octombrie 1898, p. 48).
[23] Cercul literar *Ovidius* a avut, ca preşedinţi şi membri onorifici, personalităţi precum Spiru Haret, ministru al instrucţiunii publice, prefectul Luca Ionescu, I. L. Caragiale, Ion (Iancu) Kalinderu, Carmen Sylva, Bogdan Petriceicu. Hasdeu, Titu Maiorescu, Dimitrie Sturdza, Dumitru Tache Ionescu, Barbu Ştefănescu Delavrancea, George Coşbuc, Iulius Zane etc (Doina Păuleanu, *Constanţa. Aventura unui proiect european*, Ex Ponto, Constanţa, 2003, pag. 44, 397-399, 401-402).

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

și idei literare, iar urbea își construiește și rafinează o urmă literară proprie. Peste 200 de cenacluri, cercuri și școli literare vor fi contribuit, în veacul trecut, la rafinarea și individualizarea întâlnirilor culturale la Constanța[24].

În ultima sută de ani, **cenaclul literar a devenit instituție la Constanța**. Și-a creat o metodă, a enunțat programe poetice, a creat școli poetice și literare, a generat concepte, cărți, a lansat grupări literare și a organizat și manageriat emoția cetății, într-o **variație liberă generoasă a formelor de expresie.** Cele câteva sute de cercuri și cenacluri literare au generat, la Tomis, o frumoasă revanșă pentru tristele ei secole de tăcere istoriografică.

Geografia acestora acoperă spații mitice ale Tomisului sau simple marcări simbolice, în piețe publice, hoteluri, depozite, buncăre, bodegi, cafenele, *underground* etc. O istorie încă nescrisă a locurilor literare ale Tomisului, de la casa lui Ovidius și teatrul urbei din primul secol d.Hr, de la vechiul amfiteatru roman până la *Magazinul de Cafea* de pe Bulevardul Mamaia, ar putea modifica perspectiva actuală a faptelor literare de la Tomis și reconfigura istoria locală a lecturilor publice, a ideilor literare, a grupărilor și școlilor literare etc.

Locurile literare din Constanța (geografia efectivă a întâlnirilor culturale) merită un interes și un demers de cercetare separat, ca și **relația dintre *loc* și *topos literar/cultural* la Tomis**. O geografie fluctuantă a reuniunilor, lecturilor și întâlnirilor literare include, în mod obligatoriu, **locuri/toposuri antebelice și interbelice** precum casa lui Ovidius (neidentificată), teatrul cetății din secolul I (neidentificat), fostul amfiteatru roman, *Școala Nr. 1 din strada Carol* – astăzi Muzeul de Artă, *salonul-birt Mira*[25], Salonul *Panaioti* și *Sala Clubului comercial* ale Hotelului Panaioti din strada Ovidiu, Hotelul *România* de pe fosta stradă Carol, *casele Schitului de la Sf. Munte*[26], vechiul Cazinou de pe faleză, actualul Cazinou al orașului, Hotelul *Gambetta* (situat pe strada Remus Opreanu, fostă stradă Romană)[27], *Palatul Societăţii Mercur*[28], *Casa Hrisicos*[29], *Palatul Comunal din Piaţa*

[24] O perspectivă solidă despre dimensiunea fenomenului literar la Constanța și în Dobrogea avem grație sintezelor de istorie literară locală ale lui Puiu Enache (*Istoria literaturii din Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, 2005), Ștefan Cucu (*Literatura în Dobrogea*, Vol. I – II - *Dicţionar biobibliografic*, Constanţa, 1997, 1999; coautor: Corina Apostoleanu și *Portrete literare / Scriitori şi publicişti contemporani din spaţiul pontic*, Constanţa, Editura Ex Ponto, 2002), însă și periodicelor și arhivelor Bibliotecii Județene Constanța.

[25] 1897.

[26] 1898, Petru Vulcan, *Genesa şi fasele Cercului literar Ovidiu*, "Ovidiu", Constanța, an I, nr. 3, 15 octombrie 1898.

[27] Începutul secolului 20.

[28] Construit în 1916, în Piaţa Independenţei, de către *Societatea Cooperativă Mercur.*

[29] Construită în 1900, pe colțul de nord-vest al Pieței Ovidiu, după planurile arhitectului L. Givért; în casa Hrisicos aveau loc serate, reuniuni literare, seri de lectură, expoziții etc. Ziaristul constănțean Constantin N. Sarry scria despre casa Hrisicos: *Când Petre Grigorescu, în pusta dobrogeană / Planta salcâmi cu stânga, ţinând în dreapta pana, / Pe când Vulcan Petrache, biet Picurar din Pind, / Ca un second Ovidiu, sfios, duios, tânjind, / Cu-ale lui Lirice şi Pontice ritmate / Desţelenea ogorul Dogrogei agramate… / Pe când Ioan N. Roman cu maistrul Caragiale / Şi Barbu Delavrancea dădeau pe gât ocale, / Chihlimbariu de Samos, borco de Tenedos, / În odăiţa scundă din colţ la Hrisicos / Punând modeşti la cale nu numai Poesia / Şi Proza românească – ci însăşi România.*

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

Independenţei (actuala Piaţă Ovidiu) – actualul Muzeu de Istorie Naţională şi Arheologie[30], Hotelul *Regina (Intim)*[31] – fost *Hôtel d'Angleterre* etc.

În perioada postbelică, **toposurile culturale, cu notabile excepţii, redevin simple locuri geografice**, instrumente ideologice care deviază/atrofiază funcţia de creştere culturală prin întâlnire şi dialog. Pentru a ne păstra în limitele unei opinii obiective, este de consemnat totuşi rolul pozitiv formator al Cenaclului *Ovidius* al revistei Tomis[32], mai ales în anii '70 şi '80, precum şi cel al Cenaclului *Mihail Sadoveanu*[33] (doar ultimul supravieţuieşte în forma sa tradiţională/clasică, primul suferind numeroase mutaţii de fond şi de formă în ultimul sfert de veac).

Astăzi, **cenaclurile literare la Tomis au o puternică dimensiune inflaţionistă.** După etapa puseelor creative postcomuniste, ce prefigurează, la Constanţa, **dimensiunea de excelenţă a întâlnirilor culturale sub formă paideică**, în principal graţie *Cenaclului de Marţi* al studenţilor Facultăţii de Litere (1993), înfiinţat/mentorat de regretatul Marin Mincu, în momentul de faţă consemnăm **o inflaţie a formelor şi o degradare a funcţiei** cenaclului literar la Tomis[34].

Strivit de malaxorul propriei sale inflaţii, astăzi, cenaclul literar la Tomis s-a demonetizat, nu mai este şcoală de creştere paideică, nu mai e pretext pentru devenire culturală, ci, prioritar, exhibare a propriilor vanităţi şi orgolii. Ieri, vinovată pentru tăcerea leneşă a culturii în urbe era **absenţa întâlnirilor culturale**, astăzi e tocmai **excesul lor…**

O istorie a cenaclurilor literare la Tomis, din câte ştim, nu există încă. Nici una a toposurilor culturale/literare ale urbei, a locurilor semnificative care vor fi produs întâlniri culturale în urbe, de la *casa lui Ovidius* la *Clubul Phoenix*. Această **schiţă** are funcţia de a anticipa o intenţie recuperatoare de anvergură a temelor de mai sus. În pofida aserţiunii curente, care a devenit un loc comun la Tomis, potrivit căreia urbea tomitană este prioritar un *topos* al comerţului, nouă ni se pare că istoria pragmaticii discursului literar la Tomis poate produce neîncetat argumente ce fundamentează **prevalenţa unui profil paideic**, în dauna celui comercial, ce vede în Constanţa prioritar un nod maritim de produse şi mărfuri.

Înainte de a fi un *nod maritim*, Tomisul este un *nod marinăresc*, o formă indigenă a *nodului gordian*, la combinaţia ezoterică a căreia participă, mistic, şi **funcţia paideică a întâlnirii în idee.**

---

[30] Lucrările au început în 1911.

[31] Construit pe locul unde se afla Hôtel d'Angleterre, la mansarda căruia ar fi stat Mihai Eminescu, în iunie 1882; Hotelul „Regina", numit ulterior „Intim", a fost dat în folosinţă în anul 1906. În 1909, la Hotelul Regina au fost înfiinţate *Cercul farmaceutic* şi *Cercul de litere, arte şi sport* şi aveau loc şezători culturale organizate de *Societatea Junimea Macedo-Română din Constanţa*. În 1925, se înfiinţează *Cercul Intim*, care are ca obiectiv *cordializarea raporturilor între familiile de intelectuali din metropola dobrogeană*. Cercul organiza la Hotel „Regina" şi *ceaiuri dansante*, la care participau elitele constănţene.

[32] Înfiinţat în 1966.

[33] Înfiinţat în 1962, la Casa Armatei.

[34] Cu efecte nu întotdeauna negative; de exemplu, existenţa cenaclurilor universitare, inclusiv a Cenaclului ***Astra Şagunistă*** al Universităţii Andrei Şaguna, poate fi un solid şi eficace instrument de rezistenţă la subcultură, dimensiune socială cu impact masiv şi în continuă creştere în România momentului de faţă…

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)

Bibliografie selectivă

Cucu, Ștefan, *Literatura în Dobrogea*, Vol. I – II (*Dicţionar biobibliografic*, Constanţa, 1997, 1999; coautor: Corina Apostoleanu).

Cucu, Ștefan, *Publius Ovidius Naso şi literatura română*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 1997.

Enache, Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.

Fränkel, Hermann Ferdinand, *Ovid: A Poet Between Two Worlds*, University of California Press, 1969.

Ionescu, M.D., *Cercetări asupra orașului Constanța. Geografie și istorie*, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1897.

Lascu, Nicolae, *Ovidiu, poetul exilat la Tomis*, Muzeul de Arheologie, Constanţa, 1973.

Păuleanu, Doina, *Constanța. Aventura unui proiect european*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2003.

Vulcan, Petru, *Genesa și fasele Cercului literar Ovidiu*, revista *Ovidiu*, Constanța, an I, nr. 3, 15 octombrie 1898.

BDD-A22270 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:43 UTC)